Erik Fjærli

6. Betydningen av uregistrerte formuesinntekter for observert inntektsulikhet

Inntektsulikhet kan avhenge av inntektens sammensetning og innslaget av uregistrerte formuesinntekter. Vi finner en klar økning i ulikheten målt ved Gini-koeffisienten når vi legger til grunn en bred inntektsdefinisjon som omfatter anslag på husholdningenes andel av selskapsoverskudd som ikke deles ut som aksjeutbytte, men som holdes tilbake i selskapssektoren og som tilflyter aksjonærene som verdistigning. Leieverdien av egen bolig og annen konsumkapital bidrar også til inntektsulikheten, men det har begrenset betydning for nivået på ulikheten hvorvidt en tar hensyn til bolig m.m. direkte, med eksplisitte anslag på leieverdien og fradrag for renteutgifter, eller om en som en tilnærming i stedet lar være å trekke fra renteutgifter i inntektsbegrepet.

6.1. Innledning

Inntektsfordelingsanalyser tar sikte på å beskrive hvordan økonomisk velferd er fordelt mellom husholdninger og/eller individer. Imidlertid kan resultatene av slike analyser være følsomme for hvilket inntektsmål en legger til grunn. Ideelt sett bør en velge en definisjon av inntekt som best mulig samsvarer med det underliggende velferdsbegrep, men i praksis er valg av inntektsmål problematisk. Dels står man overfor måleproblemer, dels møter en problemer av mer teoretisk natur. Dette gjelder for eksempel spørsmålet om verdsettingen av fritid og tid brukt på ulønnet husholdningsproduksjon. Når to personer eller husholdninger bruker ulik tid på å oppnå samme inntekt, er det ikke gitt at de har like stor velferd selv om de er registrert med lik inntekt i inntektsstatistikken. Avkastning av konsumkapital, i hovedsak leieverdien av egen bolig, er også et vanskelig punkt. Videre er det forbundet med teoretiske og praktiske problemer å anslå inntekt av næringsvirksomhet i eget firma og avkastningen av finansielle plasseringer i form av aksjer.

Det er vanskelig å gi en rigorøs inntektsdefinisjon, blant annet fordi inntektsbegrepet kan utformes ulikt avhengig av hvilket formål inntektsdefinisjonen skal tjene.

En definisjon som ble framholdt spesielt av Irving Fisher (Fisher 1906, 1937) tar utgangspunkt i distinksjonen mellom eiendom på den ene side og på den annen side den avkastning eiendom gir i form av

tjenester. For ikke-varige konsumgoder gir distinksjonen mellom eiendom og avkastning liten mening, fordi anskaffelsen og "avkastningen" faller sammen i tid. For kapitalgjenstander derimot, vil verdien være betinget av de framtidige tjenester som kapitalen gir, og det er forbruket av disse underliggende verdiene som altså er inntekt ifølge Fisher. Denne nytteorienterte inntektsdefinisjonen legger derfor individets faktiske konsum til grunn, ikke konsum*potensialet*. Dette får konsekvenser for hvordan inntekten periodiseres, idet mottatte renter ikke regnes som "inntekt" før de manifesteres i form av konsum. Med Fishers inntektsdefinisjon vil tjenestene fra varige kapitalgoder som bolig bli regnet som inntekt med den årlige leieverdien (disse godene konsumeres altså etter hvert som de "produseres"), mens finansiell sparing og verdiendringer av formuen er unntatt fra inntektsbegrepet (dvs. at dette først medtas i inntektsbegrepet i den grad og på det tidspunkt som formuen realiseres som konsum).

Formue øker individets økonomiske og politiske makt og dets sosiale status. Det konsum*potensiale* som individet besitter gjennom eiendom og arbeidskraft kan derfor være en mer naturlig inntektsdefinisjon enn realisert konsum. Ideelt sett kunne en legge til grunn nåverdien av individets livsinntekt, men dette er i praksis ikke mulig, og ulikhetsanalyser baserer seg vanligvis på periodiserte inntekter[1]. Et inntektsbegrep som kan føres tilbake til Adam Smith, er formulert av J.R. Hicks (Hicks 1946) som verdien av det en kan konsumere i løpet av en periode, samtidig som formuen ved utgangen av perioden kan forventes å være uendret. Denne inntektsdefinisjonen tar altså utgangspunkt i konsumpotensiale og ikke realisert konsum. Imidlertid involverer Hicks' inntektsbegrep vanskelige spørsmål om forventninger så vel som varighet (permanentinntekt), og kan derfor være vanskelig å operasjonalisere.

Det inntektsbegrepet som kanskje er mest populært i sammenheng med fordelingsanalyser, er det såkalte Schanz-Haig-Simons (SHS) inntektsbegrep (Haig 1921, Simons 1938). Dette er eksplisitt utviklet for skatteformål og er således forholdsvis lett operasjonaliserbart, med enkelte forenklinger. Denne inntektsdefinisjonen er i likhet med Hicks' mer teoretiske definisjon basert på individets konsumpotensiale. Ved SHS defineres inntekten som summen av konsum og kapitalakkumulasjon i perioden, og som inntekt regnes både penger og alt som kan måles i penger (naturalia m.m.). Det følger også av definisjonen at rene verdiendringer av formuen skal regnes som inntekt når de påløper.

6.2. Inntektsbegrepet og bruk av selvangivelsesdata i fordelingsanalyser

I fordelingsstudier er en ofte henvist til å bruke statistikk basert på personlige selvangivelser og dermed skattbar inntekt. Fordi det kan være vanskelig å implementere de teoretiske inntektsbegrepene i praksis, og fordi skattereglene også ivaretar andre hensyn, vil husholdningens skattbare inntekt ofte avvike fra de mer omfattende inntektsbegrepene som vi har referert foran.

Her i dette kapittelet skal vi se nærmere på to slike kilder til underrapportering av inntekt i selvangivelsesdata, nemlig *leieverdien av egen bolig* og *annen konsumkapital* og husholdningenes andel av

[1] Andersen og Sannarnes (1998) gir en interessant analyse av ulikhet i simulerte livstidsinntekter. Det vises her at inntektsulikheten blir lavere når en tar hensyn til at en stor del av skatter og overføringer kan betraktes som overføringer over tid for samme individ.

verdiskapningen i aksjeselskapssektoren. Uansett om en legger til grunn *faktisk* konsum eller konsum*muligheter*, er det klart at det å se bort fra boligkapitalen i fordelingsanalyser innebærer at en viktig komponent i husholdningenes materielle levekår faller bort. Når det gjelder hvor stor del av selskapsoverskuddene som kommer til syne i personstatistikken, vil det avhenge av selskapenes utbyttepolitikk og i hvilken grad husholdningene realiserer kursgevinster. Fordi utbytteandelene har økt i de senere år, gir nok mottatte aksjeutbytter et bedre bilde av avkastningen av aksjeplasseringer nå enn tidligere. Ettersom noe av økningen i aksjeutbytte rett og slett bare representerer en synliggjøring av inntekter som har vært der hele tiden, kan det være misvisende å betrakte hele økningen som inntektsøkning for de rikeste.

I Epland (1997) rapporteres det en sterk økning i inntektsulikheten fra 1986 til 1995. Spesielt er det en klar økning i ulikhet fra 1991-1992 til 1994-1995, som kan knyttes til en økning i aksjeutbytte. Noe av økningen skyldes økt lønnsomhet i selskapssektoren, og noe kan føres tilbake til endret utbytteatferd i selskapene. Nedenfor skal vi se nærmere på hvordan den målte ulikheten kan påvirkes av selskapenes utbyttepolitikk. Videre skal vi se nærmere på betydningen av bolig og hvordan resultatene påvirkes av hvordan leieverdien av egen bolig hensyntas. Resultatene som publiseres her er delvis hentet fra det pågående forskningsprosjektet *Definisjon og måling av inntekt: Betydningen av eierinntekt og kapitalinntekt* (SSB)[8].

6.3. Mer om inntekter opptjent i selskapssektoren

Urealiserte kursgevinster kan utgjøre en stor del av husholdningens formuesvekst, og innenfor et inntektsbegrep som omfatter sparing bør denne formuesøkningen tas med. Kursgevinster kan i stor grad tilskrives at en del av selskapsoverskuddet holdes tilbake i bedriftene. Bak hver krone i mottatt aksjeutbytte kan det altså ligge store inntekter som ikke blir synliggjort i den offisielle inntektsstatistikken. Begrunnelsen for å medta tilbakeholdte overskudd i inntektsbegrepet er at en krone investert på denne måten i gjennomsnitt vil gi minst en krone i verdistigning på aksjene. Var det ikke slik, ville jo ikke selskapene ha fått gjennomslag i markedet for å holde tilbake deler av overskuddet. Ikke alle vil være enige i at slike påløpte gevinster skal regnes som inntekt. Utgangspunktet vårt er at med et inntektsbegrep *som omfatter sparing*, kan ikke inntektsdefinisjonen være avhengig av individets valg av spareform. Om en overskuddskrone tas ut av selskapet og plasseres i bank, om den reinvesteres i selskapssektoren eller om den holdes tilbake i selskapet, må være uten betydning for inntektsfastsettelsen.

Den forventede avkastningen på husholdningenes aksjeformue kan imputeres med utgangspunkt i opplysninger om aksjeformuen og en antatt avkastningsrate, eller beregnes med utgangspunkt i opplysninger om husholdningenes mottatte aksjeutbytte og en antakelse om hvor stort bedriftsoverskudd det skjuler seg bak hver krone som deles ut som utbytte. Andersen et al. (1990) bruker imputerte avkastningsrater for å finne avkastningen på aksjeformuen. Her skal vi bruke en annen metode, nemlig å blåse opp mottatt aksjeutbytte med en faktor lik den inverse av

[2] Aaberge, Aarbu og Fjærli (1998).

den totale utbytteandelen i de aksjeselskaper som deler ut utbytte. Dette svarer til å tilordne husholdningene en andel av selskapenes samlede overskudd, ikke bare den delen av overskuddet som deles ut som utbytte. Dersom utbytteandelen for eksempel er 0,2 multipliseres de mottatte aksjeutbytter med faktoren 1/0,2=5, for å fordele de utdelende selskapenes samledede overskudd blant husholdningene, som om hele overskuddet var blitt delt ut. Merk at denne metoden ikke fanger opp avkastningen på aksjer hos husholdninger som ikke mottar aksjeutbytte, dvs. overskudd fra selskaper som ikke deler ut utbytte. Bakgrunnen for å bruke denne metoden er at den fokuserer på endringen i utbytteatferd som har skjedd i forbindelse med skattereformen av 1992: I 1991 utgjorde aksjeutbyttet under halvparten av det samlede overskuddet i de selskapene som hadde positivt aksjeutbytte. I 1992 steg forholdstallet mellom samlet utbytte og samlet overskudd i utdelende selskaper til 0,96[3]. I 1994 var forholdet om lag 1 og i 1995 faktisk litt i overkant av 1[4]. Samtidig har overskuddet i selskapssektoren økt kraftig, dvs. at grunnlaget for aksjeutbyttene er blitt større. Selv om denne måten å anslå avkastning av aksjer på er enkel og ganske grov og dessuten gir et litt ufullstendig bilde av inntektsforhold knyttet til aksjeinvesteringer, vil den likevel illustrere effekten av to prinsipielt helt forskjellige årsaker til økningen i registrerte inntekter i inntektsstatistikken for husholdninger.

Vi benytter ulike oppblåsingsfaktorer for småselskaper med et stort innslag av "eget firma" og for store foretak med et stort innslag av børsnoterte selskaper[5]. Den delen av selskapenes årsoverskudd som settes av til aksjeutbytte kommer til syne i mottakernes selvangivelse året etter regnskapsåret. Dette innebærer at vi bruker selskapenes utbytteandel for 1991 til å korrigere husholdningenes utbytter i 1992 osv.

6.4. Mer om leieverdien av egen bolig

For leietakere vil konsumet av boligtjenester inngå som en del av inntektens anvendelsesside og redusere det beløpet som er tilgjengelig for annet forbruk. Konsumet av boligtjenester vil dermed inngå i inntekten enten en legger til grunn opptjente inntekter eller faktiske konsumutgifter som inntektsmål. Imidlertid utgjør selveierboliger og andelsboliger hovedtyngden av boligmassen. Verdien av dette boligkonsumet fanges i beskjeden grad opp i fordelingsanalyser, på grunn av observasjonsproblemer.

FN anbefaler et inntektsbegrep for statistikk- og analyseformål som omfatter leieverdien av egen bolig og der renteutgifter knyttet til næringsvirksomhet og investering i egen bolig trekkes fra (UN 1977). I FNs anbefalinger inngår leieverdien av bolig i inntektsbegrepet med den antatte markedsleien for tilsvarende bolig minus utgifter til vedlikehold og pantegjeldsrenter.

Når det gjelder praktisk implementering av leieverdien av egen bolig, møter en måleproblemer i forhold til variasjoner i leieverdien som skyldes størrelse, beliggenhet, bomiljø og andre kvalitetsforskjeller. En vanlig måte å imputere leieverdier

[3] Inntekts- og formuesundersøkelsen for etterskuddspliktige (SSB).
[4] Beregnet med tall fra Brønnøysundregisteret.
[5] En forutsetning for å bruke denne metoden er at det ikke er systematiske forskjeller mellom husholdningene mht. til utbytteandel i selskapene de har eierinteresser i. Derfor benytter vi ulike faktorer for ulike selskapstyper, i den utstrekning det er grunnlag for det i dataene.

på er å ta utgangspunkt i den langsiktige leieprisen som vil gjelde i et perfekt marked, som er normal nominell forrentning av kapitalen pluss vedlikeholdsutgifter og ev. avskrivninger (minus verdistigning). Deretter trekker en fra lånerenter og vedlikehold som "utgift til inntekts erverv". En sitter da tilbake med realrenten multiplisert med markedsverdien av boligen minus ev. lånerenter. Dessverre mangler vi et godt grunnlag for å lage anslag på verdien av husholdningenes boligkapital. Ut fra de data som er tilgjengelige, vil en ved beregning av leieverdien måtte ta utgangspunkt i ligningstakster og en antakelse om den langsiktige renten på alternative plasseringer. Ligningstakstene er jevnt over mye lavere enn markedsverdiene, og en må da blåse opp disse med en faktor for å anslå markedsverdien. En annen måte å hensynta leieverdien av bolig på, er å la være å trekke fra renteutgifter i inntektsbegrepet (se f.eks. Epland 1997). Dette kan gi om lag samme resultat som imputering for en husholdning med 100 prosent lånefinansiert bolig, men inntektsbegrepet fanger da ikke opp forskjeller i disponibel inntekt mellom husholdninger med ulik grad av egenkapital. I de empiriske eksemplene under vil vi forsøksvis bruke begge metodene for å hensynta leieverdien av egen bolig, hytte og annen konsumkapital.

Inntekter måles i penger og prinsipielt bør en derfor ta hensyn til endringer i pengeverdien i fordelingsanalyser. Endringer i pengeverdien har først og fremst betydning for sammenligninger over tid og for sammenligning av netto kreditorer og netto debitorer. Det er imidlertid ikke alltid klart hvilke formueskomponenter som er inflasjonssikret, og hvilke som ikke er det. Det er heller ikke klart i hvilken grad realendringer i formuesverdiene får umiddelbare følger for husholdningenes økonomi. I de enkle eksemplene under har vi ikke inflasjonskorrigert tallene, unntatt ved beregningen av leieverdien av bolig m.m., der det er lagt realrente til grunn. I forhold til de nominelle renteutgifter (og -inntekter) vil leieverdien av bolig og konsumkapital bli forholdsvis forsiktig anslått, dog betraktelig høyere enn den skattemessige boliginntekten. Prisstigningen var om lag like stor i 1992 og 1995 (hhv. 2,3 og 2,4 prosent).

6.5. Ulikhet ved tre forskjellige inntektsdefinisjoner

Tabell 6.1 viser tre alternative inntektsdefinisjoner. "DISP 1" svarer til det skattemessige inntektsbegrepet, minus skatt, men der renteutgifter og leieverdien av egen bolig er holdt utenfor. Her antar en altså implisitt at renteutgifter og leieverdier går opp i opp. Videre har vi lagt til skattefrie overføringer som sosialhjelp m.m. DISP 1 svarer stort sett til inntektsbegrepet i Epland (1997), som finner en klar økning i ulikhet fra 1986 til 1995. I "DISP 2" har vi lagt til anslag på husholdningenes andel av tilbakeholdte overskudd i selskapssektoren, som altså antas å gi en tilsvarende verdiøkning på aksjeformuene. I "DISP 3" er leieverdier av konsumkapital hensyntatt på en alternativ måte, ved å legge til imputert leieverdi av bolig, hytte og annen konsumkapital og trekke fra renteutgifter. Også her er aksjeutbytte blåst opp med en faktor som gir et anslag på samlet overskudd (i selskap som deler ut utbytte). DISP 2 og DISP 3 er altså begge mer omfattende enn DISP 1 gjennom anslaget på aksjeavkastning, men ivaretar leieverdi av bolig og annen konsumkapital på ulike måter.

Tabell 6.2 viser disponibel inntekt etter definisjon DISP 3, samt renteutgifter, imputert leieverdi av bolig og beregnet inntekt av utbyttegivende aksjer. Her er husholdningene sortert og delt i 10 like store grupper (desiler) etter disponibel

Tabell 6.1. **Inntektsdefinisjoner**

Inntektstype	DISP 1	DISP 2	DISP 3
Lønnsinntekt	Som på selvangivelsen	Som på selvangivelsen	Som på selvangivelsen
Næringsinntekt	Som på selvangivelsen	Som på selvangivelsen	Som på selvangivelsen
Pensj.& overf.	Som på selvangivelsen	Som på selvangivelsen	Som på selvangivelsen
Renteutg.	**Nei**	**Nei**	**Som på selvangivelsen**
Div. kapitalinntekt[1]	Som på selvangivelsen	Som på selvangivelsen	Som på selvangivelsen
Leieverdi	**Nei**	**Nei**	**Beregnet**
Inntekt av aksjer	**Aksjeutbytte som på selvangivelsen**	**Beregnet andel av selskapsoverskudd**	**Beregnet andel av selskapsoverskudd**
Skatt	Beregnet i LOTTE	Beregnet i LOTTE	Beregnet i LOTTE

[1] Vesentlig renteinntekter.

inntekt i hhv. 1992 og 1995. For å gjøre husholdningene sammenlignbare, har vi brukt inntekt pr. forbruksenhet gjennom å bruke en såkalt ekvivalensskala, der husholdningsinntekten fordeles på medlemmene etter en bestemt nøkke: For å ta hensyn til at flerpersonshusholdninger har mindre inntektsbehov pr. hode enn enslige, divideres husholdningsinntekten på kvadratroten av antall husholdningsmedlemmer. I en firepersonshusholdning divideres altså husholdningsinntekten på 2. Dette gir flerpersonshusholdningene høyere ekvivalentinntekt enn om man ganske enkelt hadde dividert husholdningsinntekten på antall medlemmer. Denne metoden innebærer at en tar hensyn til at det er stordriftsfordeler i husholdningen.

For inntektsåret 1995 er den beregnede aksjeinntekten i tabell 6.2 satt omtrent lik husholdningenes registrerte aksjeutbytte dette året, fordi det utbetalte aksjeutbyttet i 1994 var om lag like stort som det samlede selskapsoverskuddet. I 1991 ble om lag 44 prosent av det samlede overskuddet delt ut som utbytte. Husholdningenes beregnede aksjeinntekt i 1992 framkommer derfor som det observerte aksjeutbyttet ganget med faktoren 2,25.

Som det framgår av tabellen, er inntekt av aksjer ekstremt skjevt fordelt, både i 1992 og 1995. Imidlertid utgjør denne inntektskomponenten en relativt liten andel av totalinntekten. Tabell 6.2 indikerer at selv om en legger til grunn et inntektsbegrep som ikke bare tar med mottatt aksjeutbytte, men også omfatter anslag på husholdningenes andel av ikke-utdelt overskudd, har avkastningen av aksjeplasseringer økt siden 1992. Inntektsøkningen i den øverste del av inntektsfordelingen er altså ikke bare et utslag av endret utbytteatferd, men også et utslag av bedre konjunkturer. Når det gjelder renteutgiftene og imputert leieverdi av bolig m.m., utgjør de i gjennomsnitt om lag like mye i 1995. Imidlertid er renteutgiftene jevnere fordelt enn leieverdiene. Husholdningenes renteutgifter var atskillig høyere i 1992 - nedgangen i renteutgifter utgjør faktisk om lag halvparten av økningen av disponibel inntekt fra 1992 til 1995. Som en ser av tabellen, har dette relativt sett særlig kommet de tre nederste desilgruppene til gode. Reduserte renteutgifter gjennom lavere utlånsrente og ev. lavere gjeld utgjør her omtrent like mye som, eller mer enn hele økningen i disponibel inntekt.

Tabell 6.2. **Desilfordelt husholdningsinntekt pr. forbruksenhet (DISP 3), renteutgifter, imputerte leieverdier og imputert avkastning av aksjer. Løpende priser**

	Disponibel inntekt, DISP 3		Renteutgifter		Leieverdi, bolig, hytte, m.m.[1]		Inntekt av aksjer (beregnet)	
	1992	1995	1992	1995	1992	1995	1992	1995
Alle	**144 170**	**16 5130**	**25 290**	**15 400**	**15230**	**16 940**	**1 270**	**4 610**
Desil 1	53 110	60 020	19 710	8 400	4 220	3 140	0	10
2	85 960	94 680	18 910	8 460	8 070	7 710	20	50
3	100 430	113 770	24 120	12 080	12 430	11 680	40	70
4	113 910	130 560	23 060	13 380	13 580	12 860	30	50
5	127 720	146 020	26 740	16 310	14 190	15 380	120	110
6	141 390	160 910	26 000	17 020	15 790	17 540	180	250
7	155 920	176 540	27 020	16 490	16 350	18 870	390	470
8	173 690	197 300	25 490	17 560	18 990	21 370	650	840
9	201 640	226 810	27 130	19 850	21 880	25 600	1 120	1 490
10	287 920	344 730	34 690	24 430	26 750	35 240	10 110	42 770

[1] I 1992 var alternativrenten på egenkapital bundet i bolig høyere enn i 1995. Til gjengjeld var boligprisene mye lavere. Vi har valgt å la dette gå opp i opp ved å bruke samme oppblåsingsfaktor for ligningstakster og samme realrente ved imputering av leieverdiene.
Kilde: Inntekts- og formuesundersøkelsen/skattemodellen LOTTE, Statistisk sentralbyrå.

Når det gjelder leieverdien av bolig m.m., vil fordelingsresultatet påvirkes noe av *hvordan* man tar hensyn til denne, siden lånerenten vil svinge mer fra år til år enn den langsiktige renteforutsetningen som ligger til grunn for beregningene av boligkapitalens leiepris. Sammenlignet med alternativet der en bruker imputerte leieverdier minus lånerenter, ville det å ta med utgiftene til lånerenter i inntekten gi et større inntektstillegg i 1992 enn i 1995.

Tabell 6.3 viser utviklingen i ulikhet ved de tre inntektsdefinisjonene, målt ved *Gini-koeffisienten* (G) (se boks 1.5).

I likhet med Epland (1997) finner vi en klar økning i ulikheten målt ved Gini-koeffisienten fra 1992 til 1995, når vi legger til grunn inntektsdefinisjon DISP 1. Korrigeres aksjeutbytte for at ikke hele selskapsoverskuddet deles ut (DISP 2), får dette noe større effekt på ulikheten i 1992 enn i 1995. Nivået på ulikheten er større i begge år når en legger til grunn et videre inntektsbegrep, mens økningen i ulikhet fra 1992 til 1995 blir noe lavere. Det er likevel en ganske klar økning i ulikhet også med inntektsdefinisjonen DISP 2.

Tabell 6.3. **Ulikhet ved Gini-koeffisienten under alternative inntektsdefinisjoner**

	1992	Forholdstall mellom Gini-koeffisientene (1992)		1995	Prosentvis endring 1992-1995
DISP 1	0,238		0,248	4,10	
DISP 2	0,241	G2/G1	1,013	0,25	3,90
DISP 3	0,243	G3/G2	1,008	0,252	3,67
		G3/G1	1,021		

Kilde: Inntekts- og formuesundersøkelsen/skattemodellen LOTTE, Statistisk sentralbyrå.
Standardavvikene til Gini-koeffisientene er om lag 0,003.

Tar en hensyn til renteutgifter og leieverdien av bolig og konsumkapital, er den målte ulikheten enda større i begge år. Både renteutgifter og leieverdier er skjevt fordelte. Siden renteutgiftene er negative og skjevt fordelt vil det å trekke de fra i inntekt virke negativt på ulikheten, på samme måte som en progressiv skatt. Leieverdiene er også skjevt fordelte og det trekker i motsatt retning. Nettoeffekten av denne måten å ta hensyn til konsumkapital på er økt ulikhet i forhold til DISP 1 og DISP 2.

Tabell 6.4. **Ulikhet ved Gini-koeffisienten under inntektsdefinisjon DISP 1 og alternative forutsetninger om selskapenes utbytteandel i 1995**

	1992	1995	Prosentvis endring 1992-1995
Observert utbytte	0,238	0,248	4,10
Simulering: Halvert utbytteandel i selskapene i 1995	0,238	0,24	0,50

Kilde: Inntekts- og formuesundersøkelsen/egne beregninger, Statistisk sentralbyrå.

Forholdstallene G2/G1 og G3/G1 i tabellen viser at det å utvide aksjeinntekter til å omfatte et anslag på påløpte kursgevinster har størst effekt på den observerte ulikheten. Hvordan en tar hensyn til inntekt av bolig m.m. ser ut til å ha mindre betydning, idet de to inntektsbegrepene DISP 2 og DISP 3 gir om lag samme resultat. Som en ser av G3/G2 øker Gini-koeffisienten likevel noe (0,8 prosent) når en tar hensyn til leieverdier eksplisitt som i DISP 3. Alt i alt innebærer utvidelsen av inntektsbegrepet at ulikheten i 1992 øker med en faktor 1,021 (G3/G1), eller med 2,1 prosent I 1995 er effekten noe mindre.

De mest slående forskjellene på inntektens sammensetning i 1992 og 1995 er at renteutgifter[6] har halvert sin inntektsandel mens inntekt av aksjer (inklusive tilbakeholdte overskudd) har økt sin andel. Siden følsomheten i Gini-koeffisienten for små endringer i en inntektskomponent øker med komponentens inntektsandel, vil endringer i selskapenes utbyttepolitikk slå sterkere ut for den observerte ulikheten med 1995-nivå på aksjeutbyttet enn med nivået i 1992. For å demonstrere dette har vi gjennomført en simulering basert på det tradisjonelle inntektsbegrepet DISP 1 (som bruker husholdningenes observerte aksjeutbytte), men der utbytteandelene i selskapssektoren som et eksperiment er tenkt halvert. Dette bringer utbytteandelen ned mot 1992-nivå. Tabell 6.4 viser at med en utbytte-andel noe i overkant av 1992-nivået ville den observerte ulikheten målt ved Gini-koeffisienten ha vært en del lavere. Ulikheten ved dette eksperimentet er faktisk ikke særlig høyere enn i 1992. Selv om aksjeutbyttet ved denne simuleringen er kraftig redusert i forhold til det faktiske, er det likevel nominelt høyere enn i 1992. Dette betyr at det må ha skjedd andre, utjevnende endringer i inntektsforholdene fra 1992 til 1995 som motvirker effekten av økte aksjeutbytter.

Resultatet av simuleringen viser at selv om mottatte aksjeutbytter på grunn av de høye utbytteandelene kanskje ga et rimelig dekkende bilde av fordelingsprofilen til inntektene i selskapssektoren i 1995, er ulikheten blitt mer følsom for endringer i selskapenes utbyttepolitikk.

[6] I disse simuleringene har vi brukt realrenten ved beregning av boligkapitalens alternativavkastning. En konsekvent bruk av realrente på alle plasseringsformer og gjeld ville ha påvirket resultatene ytterligere. Spesielt ville renteutgiftenes utjevnende effekt ha blitt redusert, gjennom lavere inntektsandel.

6.6. Oppsummering

Definisjon av inntekt kan by på både teoretiske og praktiske problemer. Særlig møter en problemer når det kommer til det å operasjonalisere inntektsdefinisjonene. Vi har sett nærmere på to inntektskomponenter som i prinsippet skulle være forholdsvis ukontroversielle deler av et mer uttømmende inntektsbegrep av SHS-typen, nemlig leieverdien av bolig og annen konsumkapital og påløpte kursgevinster som skyldes tilbakeholdte overskudd i selskapssektoren. Andre inntektskomponenter som i prinsippet bør medtas, men som vi ikke har sett på her, er inflasjonsgevinster og -tap (dvs. inflasjonsjustering av kapitalinntekter og -utgifter). Det kan nok finnes innvendinger mot den framgangsmåten som er valgt, spesielt imputeringen av husholdningenes andel av det samlede selskapsoverskudd. Prinsippet bør likevel være greit, nemlig at målt ulikhet ikke bør være avhengig av måten husholdningen sparer på (dvs. på egen hånd eller gjennom selskaper man har eierandeler i).

Som det framgår av eksemplene i forrige avsnitt, har valg av inntektsdefinisjon betydning for den målte ulikheten, både på et gitt tidspunkt og for observert utvikling. I vårt eksempel innebærer den ene operasjonaliseringen av inntektsbegrepet (DISP 1), der leieverdier, renteutgifter og tilbakeholdte selskapsoverskudd er holdt utenfor, et lavere absolutt nivå på ulikheten, men en større økning i ulikhet over tid enn den andre operasjonaliseringen (DISP 3) som ligger nærmere det ideelle SHS-begrepet.

Den imputerte leieverdien av bolig, hytte og annen konsumkapital står for en stor del av ulikheten i fordelingen av DISP 3 (se tabell 6.3), og er altså en ikke ubetydelig faktor i fordelingssammenheng. Imidlertid synes det ikke som det har stor betydning hvordan man tar hensyn til avkastning av konsumkapital. Både det å utelate renteutgifter (DISP 1 og DISP 2) og det å medta imputerte leieverdier (DISP 3), men trekke fra renter gir om lag samme nivå på den målte ulikheten. Dette vil naturligvis endre seg dersom gjeldsmønsteret i befolkningen endrer seg, og kan i tillegg være avhengig av rentenivået. Dette taler for å medta både renteutgifter og imputerte leieverdier i inntektsbegrepet.

Aksjeeierskap er ekstremt skjevt fordelt i befolkningen. Det at inntekter fra selskapssektoren stort sett bare kommer til syne i inntektsstatistikken i den grad de deles ut som utbytte, kan derfor føre med seg at inntektsulikheten undervurderes. I de senere år har utbyttet fra selskapssektoren under ett vært så høyt at mottatt aksjeutbytte trolig har vært en rimelig god tilnærming for aksjonærinntekter, forutsatt at sammensetningen av selskapsoverskuddet på utbytte og gevinster er jevnt fordelt blant aksjonærer med ulik inntekt. Imidlertid vil et inntektsbegrep som bygger på registrerte aksjeutbytter kunne føre til at endringer i utbytteatferd feilaktig blir oppfattet som endringer i ulikhet. Spesielt vil dette kunne være et problem i perioder med høye selskapsoverskudd og/eller høye utbytteandeler.

I vår sammenheng er det fristende å framholde inntektsdefinisjonen DISP 3, som inneholder leieverdier, renteutgifter og et mer realistisk anslag på aksjeavkastning enn registrerte aksjeutbytter. Denne definisjonen ligger for det første nærmere det teoretiske inntektsbegrepet og for det andre viser den seg mer egnet til å fange opp virkningen av endrede rammebetingelser i økonomien enn den røffere inntektsdefinisjonen DISP 1. Når det gjelder avkastningen av aksjer, kan det innvendes mot inntektsdefinisjoner av

SHS-typen at årsoverskuddene varierer mye fra år til år, og aller mest tilfredsstillende hadde det kanskje vært om en hadde lagt til grunn et inntektsbegrep basert på den langsiktige avkastningen. I siste hånd vil valg av inntektsbegrep likevel måtte avhenge av kvaliteten på datagrunnlaget.